

Κεφάλαιο Δ΄

Δημιουργώντας έναν όμορφο κόσμο

4.1 «Όλοι μπορούμε να κάνουμε όμορφα πράγματα»

**4.2 Πώς είναι κτισμένη και διακοσμημένη
μια Εκκλησία**

4.3 Αγία Σοφία: Ένα θαύμα τέχνης

4.4 Η ομορφιά και τα μυστικά μιας εικόνας

4.5 «Διαβάζοντας» κι άλλες βυζαντινές εικόνες

4.6 Τοιχογραφίες που διηγούνται ποηλά

4.7 Ψηφιδωτά καλλιτεχνήματα

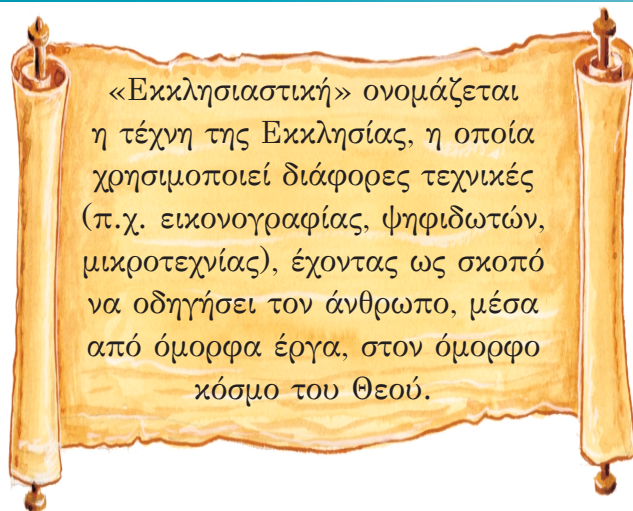
4.8 Μικροτεχνήματα

4.9 Κατανυκτικοί ύμνοι και ψαλμοί

4.10 Ρωμανός ο Μελωδός, μεγάλος υμνογράφος

4.11 Κασσιανή, η μοναδική βυζαντινή υμνογράφος

4.1 «Όλοι μπορούμε να κάνουμε όμορφα πράγματα»

«Εκκλησιαστική» ονομάζεται η τέχνη της Εκκλησίας, η οποία χρησιμοποιεί διάφορες τεχνικές (π.χ. εικονογραφίας, ψηφιδωτών, μικροτεχνίας), έχοντας ως σκοπό να οδηγήσει τον άνθρωπο, μέσα από όμορφα έργα, στον όμορφο κόσμο του Θεού.

- A. Ο Θεός δημιούργησε έναν υπέροχο κόσμο κι έβαλε μέσα στον άνθρωπο την αγάπη για την ομορφιά.
- B. Κάθε έργο εκκλησιαστικής τέχνης δείχνει ότι ο άνθρωπος είναι πλασμένος για όμορφα πράγματα.

Σήμερα υπάρχει κινητικότητα στην τάξη. Σε λίγο, όλοι θα μπουν στο λεωφορείο που θα τους οδηγήσει σε μια ενδιαφέρουσα επίσκεψη. Θα γνωρίσουν από κοντά το εργαστήριο ενός εικονογράφου, δηλαδή κάποιου τεχνίτη, ο οποίος κατασκευάζει διάφορα είδη «εκκλησιαστικής τέχνης». «Τι θα πει εκκλησιαστική τέχνη κύριε;» ρώτησε ο Γιώργος. «Εκκλησιαστική τέχνη», του απάντησε ο δάσκαλος, «ονομάζουμε, την τέχνη εκείνη με την οποία κατασκευάζουμε αντικείμενα, τα οποία χρησιμοποιούμε για να λατρεύουμε το Θεό και βρίσκονται είτε στο εσωτερικό είτε στο εξωτερικό του ναού. Αυτά όμως θα μας τα εξηγήσει ο κύριος Γιάννης, ο εικονογράφος που θα επισκεφθούμε».

Ανάγλυφη εντοιχισμένη πλάκα (Ι.Ν. Παναγίας της Γοργοεπηκόου, Αθήνα).

Η επίσκεψη στο εργαστήριο του εικονογράφου

Φτάνοντας στο εργαστήριο, τους υποδέχθηκε χαμογελαστός ο κύριος Γιάννης. «Καλώς τους φίλους μου, είπε. Ελάτε να σας δείξω το...βασιλείό μου!». Τριγύρω στους τοίχους κρέμονταν όμορφες εικόνες. Πιο δίπλα βρίσκονταν απλωμένα μεγάλα πανιά, ζωγραφισμένα με μορφές αγίων, προορισμένα να κολληθούν επάνω σε τοίχους, να γίνουν τοιχογραφίες. Μια όμορφη παράσταση, δουλεμένη επάνω σε ξύλο, ήταν ακουμπισμένη λίγο πιο εκεί. «Εδώ παιδιά βλέπετε ένα εργαστήριο, όπου δουλεύουμε επάνω σε ό,τι ονομάζουμε "εκκλησιαστική τέχνη"», τους είπε. «Όταν θα μπείτε σε μια Εκκλησία, θα συναντήσετε διάφορα αντικείμενα, τα οποία δεν βρίσκονται εκεί τυχαία, αλλά συμβολίζουν κάτι μοναδικό. Ας δούμε λοιπόν κάποια από αυτά!».

Βυζαντινός χρυσοποίκιλτος επισκοπικός σάκκος του 15ου αι. (Βατικανό, Θησαυρός του Αγίου Πέτρου).

Ορισμένα από τα αντικείμενα της «εκκλησιαστικής τέχνης»

«Στους τοίχους κάθε ναού», συνέχισε ο κύριος Γιάννης, «βρίσκονται οι τοιχογραφίες, όπως αυτές που είδατε πριν. Μπροστά μας βρίσκεται το Ιερό Βήμα, το οποίο χωρίζεται από τον υπόλοιπο ναό με το **τέμπλο**. Πολλές φορές, το ίδιο το τέμπλο, δημιουργημένο από σκαλιστό μάρμαρο ή ξύλο, αποτελεί από μόνο του ένα έργο τέχνης. Και τα καντήλια, επίσης, θεωρούνται έργα τέχνης, αφού είναι σκαλισμένα με ιδιαίτερη φροντίδα. Υπάρχουν ακόμη καλύμματα της Αγίας Τράπεζας που είναι χρυσοκέντητα από ειδικές κεντήστρες, ενώ πολλά ιερατικά **άμφια** αποτελούν επίσης, εξαιρετικές δημιουργίες. Γενικά, καθετί που υπάρχει μέσα στον ναό, μπορεί να αποτελεί ένα έργο “εκκλησιαστικής τέχνης”».

Όλοι σχεδόν οι ναοί έχουν έργα «εκκλησιαστικής τέχνης»

«Είναι δυνατό να μην υπάρχουν έργα εκκλησιαστικής τέχνης σε έναν ναό;», ρώτησε η Ελένη. «Οπωσδήποτε μικρή μου», απάντησε ο κύριος Γιάννης. «Άλλωστε, η αξία της πίστης μας δεν εξαρτάται από τα **χρυσοποίκιλτα σκεύη!** Υπάρχουν μικροί ναοί ή Εκκλησιάκια που δεν έχουν τίποτα πολύτιμο κι όμως προσφέρουν ηρεμία στην ψυχή όσων μπαίνουν εκεί για να προσευχηθούν! Ο Θεός δεν έχει ανάγκη από στολίδια! Ζητά απλώς να ζούμε κοντά του!»

Το δώρο της ομορφιάς το χάρισε ο Θεός στον άνθρωπο

«Τότε γιατί υπάρχουν όλα αυτά τα τόσο όμορφα πράγματα μέσα κι έξω από κάποιες Εκκλησίες;» ρώτησε η Μάγδα. «Ο Θεός, καλή μου, δημιούργησε έναν όμορφο κόσμο κι έβαλε μέσα στον άνθρωπο την αγάπη για την ομορφιά. Αυτό σημαίνει ότι ο άνθρωπος είναι φτιαγμένος για να δημιουργεί όμορφα πράγματα. Προσπαθεί, δηλαδή, να μιμηθεί τον Θεό ακόμη κι αν δεν είναι καλλιτέχνης! Όταν, όμως, η ομορφιά αποτελεί σκοπό της ζωής μας, αισθανόμαστε την ανάγκη να προσφέρουμε και στον Θεό ό,τι ομορφότερο. Έτσι, από τα πολύ παλιά χρόνια, όταν οι άνθρωποι μαζεύονταν στους ναούς, για να επικοινωνήσουν με τον Θεό, ήθελαν να νιώσουν την παρουσία του και να τον δοξάσουν με τη βοήθεια όμορφων αντικειμένων, όπως αυτά που σας έδειξα. Με αυτό τον τρόπο ένιωθαν ότι του ανταποδίδουν, όπως μπορούσαν καλύτερα, το μεγάλο δώρο της ζωής και της ομορφιάς της!».

Τα παιδιά άκουγαν γεμάτα ενδιαφέρον. Η ώρα όμως είχε περάσει και σε λίγο θα έπρεπε να επιστρέψουν στο σχολείο. Οι παραστάσεις που είδαν, τα καλλιτεχνήματα και οι συμβολισμοί τους, έμειναν χαραγμένα στο μυαλό τους. Ο κύριος Γιάννης τα συνόδευσε μέχρι την έξοδο του εργαστηρίου του, με την υποσχηση ότι θα τα περίμενε και πάλι σύντομα!

Ξύλινη σκαλιστή είσοδος ιερού ή βημόθυρο (Ι. Μ. Μεγάλου Μετεώρου).

Εργασίες**1. Συμπληρώνουμε ότι λείπει με τις λέξεις της παρένθεσης.**

(σκαλιστό μάρμαρο, αντικείμενα, άμφια, λατρεύουμε, εξωτερικό, τέμπλο, έργο τέχνης, εσωτερικό, κατασκευάζουμε, καλύμματα, χρυσοκέντητα, ναού, ναό, ξύλο, εκκλησιαστικής τέχνης)

«Εκκλησιαστική τέχνη ονομάζουμε την τέχνη με την οποία
....., που χρησιμοποιούμε για να τον Θεό και βρίσκονται είτε
στο είτε στο του Το ίδιο το , δημι-
ουργημένο από ή αποτελεί από μόνο του ένα
..... . Υπάρχουν ακόμη αλλά και της Αγίας Τράπε-
ζας που είναι Γενικά καθέτι που υπάρχει μέσα στον μπορεί
να αποτελεί ένα έργο «.....».

2. Υπογραμμίζουμε όσα από τα παρακάτω είναι είδη εκκλησιαστικής τέχνης.

Καντήλια, τέμπλο, παγκάρι, κάλυμμα Αγίας Τράπεζας, άμφια των ιερών,
χρυσοποίκιλτα σκεύη, μανουάλια, πολυέλαιοι, αγιογραφίες, χριστιανικά βιβλία.

**3. Σε όλους τους ανθρώπους ο Θεός έχει δώσει χαρίσματα και ικανότητες. Ποιο πιστεύεις πως είναι το δικό σου χάρισμα; Πώς νομίζεις ότι θα μπορού-
σες να το αναπτύξεις και να το αξιοποιήσεις καλύτερα;****4. «Ο άνθρωπος είναι φτιαγμένος για να δημιουργεί όμορφα πράγματα». Ανα-
φέρουμε κάποια από τα όμορφα πράγματα που ο άνθρωπος δημιούργησε μέ-
σα από την τέχνη, τη μουσική, τον αθλητισμό, τα γράμματα και τις επιστήμες.****Παραθέματα**

★ Οι Βυζαντινοί έδειχναν μία ιδιαίτερη αγάπη στα πολυτελή υφάσματα που κατα-
σκευάζονταν στα εργαστήρια του παλατιού για την Αυλή και την Εκκλησία. Ο νό-
μος θεωρούσε τα υφάσματα αυτά ισάξια του χρυσού, απαγόρευε την εξαγωγή τους
και υπέβαλλε την πώλησή τους σε αυστηρό έλεγχο. Συχνά, οι βαρύτεμες αυτές αμ-
φιέσεις δωρίζονταν για να κοσμηθεί το ιερότατο σημείο του ναού, το θυσιαστή-
ριο... Ο τρόπος των συνθέσεων, η καθαρότητα της γραμμής και η αρμονία των χρω-
μάτων τοποθετεί τα έργα αυτά πλάι στη ζωγραφική... Οι ειδικευμένοι χρυσοκεντη-
τές, πραγματικοί «ζωγράφοι της βελόνας», όπως τους αποκαλούν τα κείμενα, μοι-
άζουν να εμπνέονται από την αγιογραφία και τις φορητές εικόνες.

(Μαρία Θεοχάρη, «Κεντητική», Οι θησαυροί του Αγίου Όρους)

★ Η γλυπτική... δεν ήταν ξένη στο Βυζάντιο. Αντίθετα, η παρουσία της στην Κων-
σταντινούπολη, όπως και σε άλλες πόλεις της αυτοκρατορίας, ήταν έντονη καθώς
υπήρχε αφθονία γλυπτών. ...Η Αγία Σοφία είναι ένα από τα πιο ονομαστά αυτά
οικοδομήματα, όπως και ο ναός του Αγίου Πολύευκτου, του οποίου μεγάλες επι-
φάνειες ήταν διακοσμημένες με λεπτά ανάγλυφα με θέματα από τον φυσικό και ζω-
ικό κόσμο... Μετά το τέλος της Εικονομαχίας συναντούμε τη χρήση του ελεφαντο-
στού και του στεατίτη για την κατασκευή μικρών γλυπτών έργων... Οι μικρές ανά-
γλυφες εικόνες από ελεφαντοστό και στεατίτη ήταν κατ' εξοχήν λατρευτικές εικόνες
για προσωπική χρήση. Ωστόσο, πολλές πρέπει να δωρήθηκαν σε ναούς και μονα-
στήρια και έτσι μπήκαν στα θησαυροφυλάκιά τους.

(Ιόλη Καλαβρέζου, «Βυζαντινή Γλυπτική», Οι θησαυροί της Ορθοδοξίας)